Драга И. Бојовић [1]
Универзитет Црне Горе
Филолошки факултет у Никшићу

УДК 811.163.41'28(497.16)
https://doi.org/10.46630/ish.12.2026.47

ДИЈАЛЕКТОЛОГИЈА У ЦРНОЈ ГОРИ У СВИЈЕТЛУ СРПСКЕ ДИЈАЛЕКТОЛОГИЈЕ

У раду се анализира савремени статус дијалектолошких истраживања у Црној Гори у контексту српске дијалектологије. Аутор указује на системску маргинализацију српског језика и ревизију научне баштине истакнутих лингвиста ради промоције црногорског језика као засебног стандарда. Посебан фокус стављен је на методолошке апсурде у новијим граматикама и наставним програмима, гдје се дијалекатске особине произвољно уздижу на ниво језичке норме. Рад афирмише потребу за повратком научним критеријумима ареалне лингвистике и заштитом интелектуалне својине српске дијалектологије.

Кључне ријечи: српска дијалектологија, Црна Гора, стандардизација, српски језик, црногорски језик, социолингвистика, научна етика.

Међу областима лингвистике које су биле подложне учесталим злоупотребама, посебно мјесто заузима дијалектологија, а самим тим и акцентологија српскога језика. Ненаучно и бескритеријумско издвајање појединих дијалекатских особина, те њихова промоција као језичких елемената некаквог „новог" језика, урушава принцип „еластичне стабилности". Оваква стихија не само да разграђује језичку супстанцу у домену науке о језику, већ производи негативне посљедице и на институционално-друштвеном плану.

Наш преглед овдје мора бити сумаран, пратећи редослијед преименовања, односно доименовања српског језика (вуковског типа) у хрватски, бошњачки/босански и црногорски.

Сазријевајући као филолог у својој мисији изградње књижевног језика, Вук Стефановић Караџић се, прошавши кроз неколико развојних фаза и неуморно путујући свим крајевима српскога говорног подручја, 1836. године коначно приклонио ијекавштини. Међутим, он се не опредјељује за њен рустични варијетет из претходне фазе, већ за онај који својом структуром надилази било који појединачни дијалекатски идиом и постаје наддијалекатски. Природно је, дакле, што се овако кодификован и унификован језик издвојио од своје матице – говора источне Херцеговине. То је заправо кључна компонента његовог рада која има реформаторско обиљежје, али и најзначајнија етапа у изградњи српског стандардног језика – фаза селекције, тј. одабира.

[1] dragabojovic@t-com.me

Свако касније „превредновање" дијалекатске базе водило је дестандардизацији српскога језика. Српскохрватски (Вуков) језик, односно српски штокавски, промовисан је у хрватски, тј. новохрватски, који данас на комуникацијском плану вјероватно не одговара ни самим Хрватима, управо зато што је вјештачки кодификован и наметнут како би се инсистирало на „етничкој" посебности.

> „На питање да ли су Срби и Хрвати у далекој прошлости говорили једним језиком или једним нарјечјем, ставови филолога нису усаглашени. Став је најугледнијег филолога 19. вијека, Вука Караџића, да су Срби и Хрвати у најдаљој прошлости можда и били један народ, али да су се на основу језика раздвојили. Срби су, по Вуку, без обзира на вјеру, сви они који говоре штокавски. Хрвати су они који говоре чакавски, односно кекавски (кајкавски), док је назив за језик којим говоре Срби – српски језик. Ово Вуково мишљење није било усамљено; слично или у детаљима различито, мислили су и други слависти прве половине 19. вијека. Став је најугледнијег хрватског слависте 19. и 20. вијека, Ватрослава Јагића, да су Срби и Хрвати један народ који је само историја раздвојила. Према овом схватању, они се не разликују по језику, већ по вјери: Хрвати су католици, а Срби православци. Назив језика једног народа – Срба и Хрвата са двије вјере и двије историје – требало би, стога, да буде двочлан: српски или хрватски, односно српскохрватски. Послије Вукове смрти, све је већи број лингвиста, како хрватских тако и српских, прихватао Јагићеве тезе, које су остале доминантне готово до распада Југославије. Ипак, већ између два свјетска рата превладало је схватање да Срби и Хрвати нису један, већ два народа. Након тога се константно инсистирало, првенствено са хрватске стране, на постојању двају језичких израза, односно двају језика, све док се њихови називи нису потпуно раздвојили.
>
> Тако смо у свијести о језику поново враћени у период прије илираца. У то вријеме су Срби писали својим језиком (штокавским), а Хрвати својим дијалектима (кајкавским и чакавским). Да се таква пракса наставила, вјероватно не би дошло до дубљих спорних проблема између Срба и Хрвата, бар када је ријеч о језику. Међутим, одређене политичке снаге су увиђеле да ће хрватски етнички простор остати изузетно сужен уколико се ограничи само на чакавско и кајкавско нарјечје. Због тога су претензије усмјерене ка знатно раширенијем штокавском нарјечју.
>
> Теза о томе да је народни језик Срба и Хрвата један језик постаје неодржива. Нема Срба (осим у занемарљивом броју) који говоре чакавски или кајкавски; Срби говоре искључиво штокавски. С друге стране, став да су Хрвати изворно били и чакавци и кајкавци и штокавци такође је неутемељен, јер је у периоду прије Илирског покрета само мали проценат Хрвата говорио штокавски. Таква теза могла се вјештачки одржавати само на политичким, а не и на филолошким темељима" (Милосављевић, 2002: 46).

У процесу разградње српскога, односно српскохрватског језичког система, примјетна је бескритеријумска употреба термина *књижевни израз* и *говор/говори* (свјесно бркање појмова језик–говор). Ови термини, који

су изворно територијалне ознаке књижевног стваралаштва и живог народног говора, политички се промовишу у засебне језике, што је случај са бошњачким/босанским, као и са црногорским језиком.

> „Када је ријеч о утицају политике на науку о језику у домену дијалектологије и разграничења блискосродних јужнословенских језика, треба поменути занимљиву и изазовну тезу Павла Ивића, изнесену у једном од његових посљедњих радова. Ивић указује на то да схватање о заједници кајкавског, чакавског и штокавског нарјечја – тј. о њиховој припадности једном дијасистему ранга језика, како би рекао Далибор Брозовић – не почива на чисто дијалектолошкој аргументацији (Ивић, 1989). Према Ивићу, ово схватање „никада није почивало на правим дијалектолошким мерилима, него политичким, или, ако хоћете, социолингвистичким", који се огледају у чињеници да је постојао заједнички српскохрватски стандардни језик.
>
> Након раскидања стандарднојезичког заједништва, што је била директна посљедица национално-политичких опредјељења, отпали су разлози „за оперисање појмом дијалекатске заједнице", односно за схватање да штокавско, чакавско и кајкавско нарјечје припадају једном језику. Ово је утолико оправданије што се кајкавско нарјечје, које је искључиво хрватско, „од чакавског и штокавског разликује више него од словеначког језика". Ако је ова Ивићева тврдња тачна – а чини се да јесте, јер је до сада нико није оповргао – онда се може закључити да се даље инсистирање на једном (кајкавско-чакавско-штокавском) дијасистему не темељи на лингвистичким, већ управо на политичким критеријумима. Ти критеријуми произилазе из политичке потребе да се тронарјечно дијалекатско јединство потврди и сачува у оквиру самосталне хрватске државе. И сама дисолуција заједничког стандардног језика посљедица је, у крајњој линији, политичких сукоба и разлика. Иако су у дугом временском периоду дјеловали и други социолингвистички фактори, политички фактори су били одлучујући" (Шипка, 2006: 13–14).

Методама политичке моћи олако се руше фундаменталне научне истине, како општесвјетске, тако и – што је посебно поражавајуће – научна постигнућа лингвиста поријеклом из Црне Горе. То укључује и занемаривање основне структурне дистинкције између језика и говора. Услијед тога су црногорски говори, у интерпретацији некомпетентних лингвиста и лаика, ступили у потпуно нове односе наспрам српског језика: 1) поједине дијалекатске особине црногорских говора поистовјећују се са „црногорским језиком", или се 2) „црногорски језик" лаички изједначава са српским, односно српскохрватским језиком. Оваква пракса директно је у супротности са традиционалном научном дефиницијом црногорских говора. Како истиче Драго Ћупић, на овој територији нема појаве коју није могуће наћи и на другим подручјима српскохрватског језика. Сходно томе, није могуће говорити о црногорским говорима са значењем придјевског дијела ове синтагме као о нечему што је „своје", а не уједно и српскохрватско. Чак и у случају појединих лексичких специфичности, треба помишљати на словенску старину или

специфичне лексичке утицаје, а не на засебан систем. Говори Црне Горе, заправо, припадају изузетно широком мозаику српскохрватских дијалеката и не чине затворен систем (Ћупић, 1984: 103–104).

Процес стварања „политичких језика" (што је појава јединствена у свијету) најапсурднији је управо зато што књижевно-језичко јединство Србије и Црне Горе кроз историју никада није довођено у питање, без обзира на политичка и државна уређења. Наиме, „разградња" вуковског наддијалекатског идиома, као идеалне подлоге за изградњу српског језичког система, одвијала се и одвија се кроз негирање источнохерцеговачког неорганског идиома као потке стандардног српског језика. Уједно се настоји створити утисак о некој дводијалекатској бази српскога језика (која би обухватала источнохерцеговачки и шумадијско-војвођански дијалекат). Иако се замјена *јата* узима као један од битних критеријума класификације штокавских дијалеката, екавски и ијекавски изговор као разликовна црта не значе, нити могу значити, дводијалекатску основицу вуковског српског књижевног језика. Како наводи Милош Ковачевић, позивајући се на ставове професора Симића и Стојана Новаковића, стандардни језик „толерише једино неуједначеност при изговору рефлекса 'јата', а у свему другоме захтијева једнообразност. А темељ те једнообразности или, како би Вук рекао, њена 'опћа правилност' јесу главне особине источнохерцеговачког дијалекта" (Ковачевић, 2006: 291). Та тзв. дводијалекатска основа злоупотребљава се и при доказивању наводних структурно-генетских разлика између српског и хрватског језика (Стјепан Бабић, Марио Грчевић). Најекстремније ставове заступају Војислав Никчевић и Марио Грчевић, који негирају и сам назив *источнохерцеговачки*, тврдећи да „ако ту основу зовемо источнохерцеговачком, било би примјерено звати је црногорском". О тој „примјереној" произвољности јасно свједоче размишљања о граматици црногорскога језика. Како наводи Никчевић, *граматика црногорскога језика*, за разлику од српског, хрватског и босанског ијекавског књижевног језика вуковског типа – којима је новоштокавски „источнохерцеговачки" идиом, а у ствари црногорски језик, дијалекатска основица – не полази од традиционалне Караџић–Белићевске структуре и кодификоване норме, јер их сматра „погрјешнијем, заснованим тако да су Црногорци, Срби, Хрвати, Бошњаци (Муслимани) и други јединствен народ и нација" (Никчевић, 2001: 7).

На лингвистичком плану, пак, примјетна је подршка промовисању „црногорскога језика" преко акцентологије, односно препоруке хрватског лингвисте Ива Прањковића да се у „стандардноме говору" треба водити рачуна и о утицају нагласка црногорских центара – Цетиња и Подгорице (Прањковић, 2001: 304). Тога се, међутим, нијесу досјетили ни аутори „црногорске граматике", вјероватно улијед недостатка стручности, већ им је акценатски систем просто преписан из источнохерцеговачког дијалекта. Заиста не чуди од „лингвисте" таквог кова поистовјећивање источнохерцеговачког идиома

са црногорским језиком, нарочито када на другом мјесту наводи да се „његова особитост као општијега и проширенијега... састоји управо у томе што му је норма кодификована и у граматичкој структури и у лексичком благу. Према тој норми формиран је језички ос'ећај као психолошка категорија о његовој неповрједивости у говорној и писаној пракси његовијех корисника" (Никчевић, 2001: 8). Или, како наводи на другом мјесту: „језик црногорски, попут сваког другог језика (говора), сачињен је од реченица (као мисли израженијех ријечима): Црногорци су народ и нација, ријечи су састављене од слогова..." (Исто: 38). Никчевић, који по занимању није лингвиста, у свој пројекат „црногорског језика" без икаквих критеријума уводи три гласа из дијалеката, који нису особеност само говора у Црној Гори, већ и говора у Босни и Херцеговини и Србији. То је само једна од „новина" у обимном тексту преписаном из граматика српскога и хрватскога језика. Тако, на примјер, за глас *s* (*dz*) каже: „Сугласник 's' звучни је парњак консонанту 'c' и општи је глас у црногорскоме говорном, односно књижевном језику". Према њему, овај сугласник није присутан само при брзом изговору у примјерима попут *подзид* (*nosuд*), *предзадњи* (*prezadњи*) или *отац га је* (*otas га је*) – што је карактеристично и за српски, хрватски и босански језик – већ је он „доспио у црногорски из прасловенског, посредством 's' у билингвалнијем контактима словјенскога и романскога далматскога, односно касније из италијанскога и венецијанског језика" (Никчевић, 2001: 31–32). Говори Црне Горе, иначе дијалекатски подијељени на прогресивније и архаичније, показују велику шароликост и у погледу (и)јекавског јотовања, које се често неосновано проглашава за искључиву „црногорску особеност" (Глушица, 1997). На терену се срећу облици попут *ђед*, *ђевојка*, *ћерати* упоредо са облицима *дјед*, *дјевојка*, *тјерати* (Бојовић, 2025). Што се тиче и овог питања, Вук Караџић је, изграђујући српски књижевни језик као врстан стилиста, пажљиво ослушкивао говоре Дубровника, Црне Горе и Босне. Ијекавско јотовање гласовних група *mě* и *dě* постоји као стилски обојена варијанта и дио локалног народног израза, али не и као неопходан елемент општег стандарда. А какав је заправо статус гласова *ś* и *ź* у говорима Црне Горе, односно у монографијама о народним говорима? Ти гласови су данас препознатљиво обиљежје једног од два црногорска језика (цетињског), јер постоји и други (никшићки)? Истраживања Јована Вуковића показују ову слику: „Немамо у Пиви и Дробњаку *ś* и *ź* у случајевима када се *с* и *з* нађу испред *ћ* и *ђ* (*ишћерати*, *ижђељати*), гдје би шушкави фрикативни глас *ш* или *ж* био мало умекшан [...] како би се умекшало свако обично *ш* и *ж* испред меког гласа" (Вуковић 1939: 47). Вуковић даље појашњава да се ови гласови могу јавити ако се иза *с* и *з* (обично у префиксу) налазе палатали *ћ* и *ђ* (а често и *љ* и *њ*), тј. данашњи меки гласови. Природно је да се у таквим случајевима јаче осјећа фрикативни елемент, па бисмо ту имали „прелазне звукове" [ист. Д. Б.] *ś/š*, *ź/ž*: *ис'шћерати*, *из'жњеговати*. Ипак, он напомиње да „у говори-

ма јужнијим, како нам то показује Вушовићев материјал, процес јотовања ових гласова узима више размјера, обухвата и понеке случајеве јотовања којима је у овоме говору сметала граница слога, усто и осећање границе у сложеној речи (*из'една*, *из'едначити*, *с'едним – с једним*)" (Исто: 45). Такође, наводи се Вушовићев примјер *кођи* и *уђати* (*уђо*, *уђашем*, *уђак* итд.), гдје би комбинација *з+ј* дала *ђ*, а не *ź* (Вуковић, 1939: 46). У источноцрногорским говорима „не само као резултат јотовања, већ и као резултат једначења сугласника, срећемо *ś* и *ź*, иако не увијек подједнако одређено: *з+ћ* > *źћ* (*из'ћерати*), *с+ћ* > *śћ* (*śћућурат*, *Śћепо*), *з+ђ* > *źђ* (*из'ђеља*). Код појединаца, а у неким мјестима и уопште [ист. Д. Б.], јаче је развијен фрикативни елемент од палаталног: *Шћепан*, *ишћетало*..." (Стевановић, 1933: 35). С друге стране, у говору Пљеваља, за разлику од других говора у Црној Гори, *с* се не јотује обавезно и у свим случајевима испред *јата*: *с'едио* (али и *сидио*), *с'еђела* (*сиђела*), *с'утра/сутре* (Ћупић, 1970: 85). Нејотовани облици су такође карактеристика говора Потарја. Очито је, чак и на основу овако сумарног приказа стања на терену, да се може говорити о фонетској и системској нестабилности поменутих гласова. Ови гласови нису ексклузивно обиљежје црногорских говора, већ свих ијекавских, па чак и неких екавских говора (о овоме детаљно в.: Јовановић, 2011).

Сам назив књиге, као потке за нови стандар, „CRNOGORSKI JEZIK, naučno-metodološke osnove standardizacije crnogorskoga jezika" садржи својеврсни апсурд, јер је ово дјело, очито, писано по унапријед задатом циљу. Иако наслов може дјеловати примамљиво јер претендује на научну утемељеност, у самој књизи изостају и објективна наука и доследна методологија. Уосталом, њен аутор се изражава футуристички: „Pravila govorenja povezaće se [Д. Б.] s pravilima akcentovanja. Pokazaće se [Д. Б.] što akcenatski sistem crnogorskoga jezika povezuje s akcenatskim sistemom štokavskog sistema i što taj akcenatski sistem čini posebnim. U nešto daljoj budućnosti izradiće se [Д. Б.] priručnik koji će uspostaviti odgovarajuća pravila govorenja s odgovarajućim pravilima pisanja…" (Silić 2010: 7). Ипак, чак и овај хрватски лингвиста индиректно доводи у питање постојање црногорског језика питањем: „Kako dokazati da crnogorski jezik jeste i kako ga, ako jeste [Д. Б.] opisati?" (Isto: 7), покушавајући да га објасни кроз призму неоструктурализма и учења Сосира и Козеријуа (*De Saussurea i Coseriua*).Тумачења општих лингвистичких термина (стандардни језик, систем, кодификација, норма, узус, говор) више наликују општем приручнику, али посебну пажњу привлачи упозорење: „Treba dakle strogo razlikovati jezik kao sistem od jezika kao standarda" (Silić, 2010: 8). Управо је то „окосница" ове стандардизације, која полази од тезе да је „organski idiom poseban i prepoznatljiv govor nekoga kraja" (Isto: 8). Испада, дакле, да је „црногорски крај" органски идиом за стандардизацију засебног језика, при чему аутор не прецизира шта тај „крај" тачно подразумијева, већ сву аргументацију своди на синтагму „црногорски органски говори".

О (не)уједначености методологије изградње „црногорског језика" најбоље говори терминолошка неусклађеност оног малог броја лингвиста који у том процесу учествују. И даље је актуелан спор око суштинског питања: шта је и какав је „црногорски језик"?! Док једни (Силић, Чиргић...) заступају тезу да је ријеч о потпуно посебном језику, други (Глушица и др.) сматрају да српски језик просто треба преименовати у црногорски. Насупрот Силићевој уопштеној одредници о „црногорским органским говорима", Аднан Чиргић – коаутор *Граматике црногорскога језика* и представник онога што сам назива „монтегристиком" – уводи појам „општецрногорски језички слој". Као примјер тог слоја наводи се, рецимо, облик *виђи*, иако је општепознато да он није „општецрногорски". Према тој замисли, поменути слој би требало да представља дијалекатску основицу новог стандарда. Међутим, чињеница је да је „да би унутар једног дијалекатског континуума настали различити стандардни језици, неопходно узети различите дијалекте за основицу. То код стандардних језика у Хрватској, Србији, БиХ и Црној Гори није био случај, јер је за стандард свуда узета штокавица. Тако је настао један стандардни језик са неколико национално различитих центара – полицентрични стандардни језик" (Cooper 1989: 139).Чиргић поистовјећује „црногорске говоре" са „црногорским језиком" и, сходно томе, говори о изради „дијалектологије црногорског језика". За истакнуте истраживаче ових говора (као што су Вушовић, Стевановић, Ружичић, Бошковић, Вуковић, Вујовић, Барјактаревић, Милетић, Пешикан, Станић, Ћупић, Петровић, Пижурица, и други), аутор тврди да им је „матерњи језик био црногорски" (Чиргић, 2011: 58). Сувишно је истицати како се оваква ретроактивна квалификација може назвати са становишта интелектуалне својине и научне етике. И не само то, већ Чиргић имплицира да су поменути лингвисти вршили истраживања и објављивали монографије како би „доказали постојање два строго поларизована дијалекта који захватају црногорски простор (не поклапајући се с црногорским државним границама)". Истраживачи тих говора, што је за науку природно, нису полазили од аргумента црногорске државности (што би било антинаучно), нити од савременог политичког детерминатива „црногорски" (који је кроз историју варирао), већ од научне истине и чињеница на терену. Чиргићева аргументација се, међутим, темељи на томе да ли су истраживачи употребљавали придјев „црногорски" или не, што он провјерава „са становишта данашњих сазнања из области црногорске дијалектологије и монтенегристике уопште". Упоређујући тумачења двојице водећих дијалектолога поријеклом из Црне Горе, он тврди: „Разлика између та два аутора (Ћупића и Пешикана) је у томе што први синтагму *црногорски говори* сматра неприхватљивом, а други је и сам употребљава". Међутим, навођењем самих цитата, Чиргић демантује сопствену тезу. Ћупићев став да „на овој територији нема појава које није могуће наћи на другим подручјима српскохрватског језика" и да се синтагма *црногорски говори* не може посматрати као нешто

искључиво „своје", а не и српскохрватско, никако не значи да је та синтагма за њега била неприхватљива као територијална одредница. Такође, то што Митар Пешикан употребљава термин *црногорски говори* не може бити никакав доказ Чиргићевих хипотеза. Код Пешикана су синтагме *црногорски говори* и *говори Црне Горе* чисти синоними.

Аутор *Класификације црногорских говора* (Чиргић) и сам мора да призна да се простирање језичких појава не завршава на државним границама Црне Горе. Ипак, он одбија да прихвати научне аргументе ареалне лингвистике о територији простирања дијалеката, дајући апсолутни примат политичком атрибуту „црногорски". Чињенице дијалектологије, међутим, не може промијенити ни атрибутска, ни синтагматска употреба било које политичке одреднице. Остаје непознаница на која тачно сазнања аутор мисли када наводи да се многе особине данас квалификују као „црногорске", осим ако не реферише на она која имају унапријед задат идеолошки предзнак. Упадљиво је да он уопште не помиње новије монографије са простора Црне Горе (нпр. *Говор Паштровића, Говор Језера и Шаранаца* и друге), као ни низ синтетичких дијалектолошких радова аутора монографије Говор Паштровића, Миодрага Јовановића. Чиргић Црну Гору третира као „центар јављања језичких појава које маркирају одређени простор или говор", али се поставља логичко питање: како то може бити искључиво Црна Гора, када и сам признаје да се те појаве не завршавају на њеним државним границама? Простор Црне Горе јесте изузетно занимљив за дијалектологе, али у том смислу довољно је погледати *Морфонолошке процесе у српскохрватском језику*, Радоја Симића, и видјети да се говор Пиве и Дробњака узима за дијалекатско средиште – међутим, то је само један говор на простору данашње Црне Горе, а не „Црна Гора" као цјелина. За сопствену класификацију црногорских говора, овај аутор свјесно не узима у обзир мноштво особина описаних у бројним дијалектолошким студијама и монографијама које се односе на различите крајеве Црне Горе. Умјесто тога, он издваја само одређене „крупније" [ист. Д. Б.] заједничке особине за источнохерцеговачки дијалекат и зетско-сјенички (зетско-јужносанџачки). Иако су различита терминолошка рјешења неминовност у науци, тенденциозно издвајање појединих дијалекатских црта као заједничких за два различита дијалекта, а све у циљу вјештачког формирања „црногорског општејезичког слоја", равно је произвољном поређењу било која два штокавска дијалекта ради постизања унапријед задатог политичког циља.

Сва ова дешавања није могуће представити на ваљан начин зато што су потпуно несистемска, али она себи крче пут право у најоосјетљивију и циљану категорију, а то је образовни систем.

> „У образовним исходима за други разред средње школе у Црној Гори предвиђено је да се ученик упозна са Вуковом реформом, Бечким књижевним договором и Новосадским договором, што представља историјске темеље срп-

ског, а касније и српскохрватског стандардног језика. Међутим, у наставној пракси се примјећује апсурд: назив „српски" се систематски изоставља, док се као позитиван исход уводи искључиво „кодификација и стандардизација црногорског језика". Јасно је да овакво замјењивање термина није оправдано ни лингвистички, нити социолингвистички. Овакав вид манипулације служи првенствено као средство изградње посебног националног идентитета кроз образовни систем. У прилог наведеној тези свједочи и литература која је званичним програмом препоручена наставницима. У попису библиографских јединица потпуно су изостављена капитална дјела која обухватају изучавање српског језика и књижевности. Умјесто тога, међу препорученом литературом доминирају радови Аднана Чиргића и Војислава Никчевића, као што су: *Dijalektologija crnogorskoga jezika* (Cetinje, 2017), *Gramatika crnogorskoga jezika* (Podgorica, 2010), те студије о класификацији црногорских говора и историји језика (Nikčević, 1993, 1997, 2001). Овакав избор литературе намеће недвосмислен закључак: наставни програм у Црној Гори се ослања искључиво на дјела која промовишу концепт црногорског језика као засебне језичке норме, занемарујући научне чињенице о његовом историјском и дијалекатском поријеклу" (Газдић, 2025).

Дијалектолошка истраживања у Црној Гори дала су несумњив допринос српској дијалектологији, а овај рад је настојао да прикаже те доприносе, као и околности у којима се они данас (ре)интерпретирају. Посебно мјесто заскужује размотрање институционалних оквира истраживања српског језика – од индивидуалних научних ангажмана до улоге ЦАНУ и малог броја невладиних институција – али и парадоксална ситуација у којој је српски језик маргинализован у образовном систему. Ово укључује и стање на студијама филологије на Филолошком факултету, гдје се спроводи ретроактивно прикупљање грађе за тзв. „корпус црногорског језика од 90-их година". Какви критеријуми одређују такве подухвате и пројекте остаје непознато, као што су присутна изненадна савремена настојања ка редефинисању културног идентитета која се огледају у изјави декана Филолошког факултета, Игора Лакића, који Његоша именује 'оцем црногорског језика' (Redakcija Pobjede, 2025). Оваква тврдња стоји у директној супротности са примарним историјским изворима, личним опредјељењем пјесника и владике, и лингвистичким критеријумима. Несклад указује на тежњу круцијалних институција да историјске личности и њихово дјело идеолошки прилагоде савременом политичком контексту.

У раду се посебно наглашава проблем ревизије досадашњих научних резултата и терминологије српске дијалектологије у функцији промоције „црногорског језика" као засебног система, што представља опасан преседан са становишта научне етике и интелектуалне својине. Аутор полази од увјерења да је неопходно вратити расправу у строге оквире лингвистике и социолингвистике, те покренути озбиљан институционални дијалог о статусу и будућности српског језика у Црној Гори.

Литература

Бојовић, 2025: *Говор Потарја*: Подгорица, ЦАНУ.

Вуковић, 1939: Ј. Вуковић, Говор Пиве и Дробњака. Београд: *Српски дијалектолошки зборник*, књ. IX, Српска краљевска академија.

Газдић, 2025: Ј. Газдић, *Наставни програми и уџбеници матерњег језика у Црној Гори: присвајање и интерпретација српског језичког и културног насљеђа* (рад изложен и предат за штампу на конференцији коју организује Задужбина Кнез Мирослав Хумски под *називом Историјски слојеви српског идентитета:прошлост у функцији разумијевања садашњости*, Требиње.

Статус српског језика и ћирилице у Црној Гори данас, у: *Српско језичко и књижевно насљеђе на простору данашње Црне Горе*. Никшић: Матица српска – Друштво чланова у Црној Гори.

Глушица, 1997: Р. Глушица, Нека колебања у нашим правописним приручницима у односу на ијекавску норму, у: *Трећи лингвистички скуп „Бошковићеви дани”*. Титоград: ЦАНУ.

Ивић, 1989: П. Ивић, Језик и национални идентитет, у: *О језику некад и сад*. Београд: БИЗ „Просвета”.

Јовановић, 2011: М. Јовановић, О фонолошком статусу сугласника ś и ź у црногорском језику. Подгорица: *Октоих: часопис Одјељења за српски језик и књижевност Матице српске – Друштва чланова у Црној Гори*, I, 1–2, 149–161.

Ковачевић, 2006: М. Ковачевић, Говор Херцеговине као једина основа српског књижевног језика, у: *Списи о стилу и језику*. Бања Лука: Источник.

Милосављевић, 2002: П. Милосављевић, *Срби и њихов језик: хрестоматија*. Београд: Требник.

Стевановић, 1933: М. Стевановић, Источноцрногорски дијалекат. Београд: *Српски дијалектолошки зборник*, књ. IV.

Ћупић, 1970: Д. Ћупић, Говор Пљеваља. Београд: *Српски дијалектолошки зборник*, књ. XVIII.

Ћупић, 1984: Д. Ћупић, Библиографија говора Црне Горе, у: *Црногорски говори*. Титоград: ЦАНУ.

Чиргић, 2010: A. Čirgić, J. Silić, I. Pranjković, *Gramatika crnogorskoga jezika*. Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke.

Шипка, 2006: М. Шипка, *Језик и политика*. Београд: Београдска књига.

Nikčevič, 1993: V. P. Nikčević, *Crnogorski jezik I*. Cetinje: Matica crnogorska.

Nikčević, 1997: V. P. Nikčević, *Crnogorski jezik II*. Cetinje: Matica crnogorska.

Nikčevič, 2001: V. P. Nikčević, *Gramatika crnogorskoga jezika*. Podgorica: Dukljanska akademija nauka i umjetnosti.

Pranjković , 2001: I. Pranjković, Za demokratizaciju hrvatske ortoepske norme, u: *Jezik i demokratizacija*. Sarajevo: Institut za jezik.

Redakcija Pobjede, 2025: https://www.pobjeda.me/clanak/dekan-filoloskog-fakulteta-njegos-je-otac-crnogorskog-jezika, Objavljeno: 28. 9. 2025. 11.03

Silić, 2010: J. Silić, Naučno-metodološke osnove standardizacije crnogorskoga jezika, u: *Crnogorski jezik*. Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke.

Čirgić, 2008: A. Čirgić, O klasifikaciji crnogorskih govora. Cetinje: *Lingua Montenegrina*, br. 2.

Čirgić, 2011: A. Čirgić, *Crnogorska dijalektologija*. Podgorica: Institut za crnogorski jezik i književnost.

Čirgić, 2017: A. Čirgić, *Dijalektologija crnogorskoga jezika*. Cetinje: Fakultet za crnogorski jezik i književnost.

Cooper, 1989: R. L. Cooper, *Language Planning and Social Change*. Cambridge: Cambridge University Press.

Draga Bojović

DIALECTOLOGY IN MONTENEGRO IN THE LIGHT OF SERBIAN DIALECTOLOGY

Summary

Dialectological research in Montenegro has provided a significant contribution to Serbian dialectology, and this paper aims to present those contributions as well as the contemporary circumstances in which they are realized. Special attention is given to the institutional frameworks of Serbian language research—ranging from individual scholarly engagements to the role of CANU—as well as the paradoxical situation in which the Serbian language is marginalized within the educational system, including philological studies at the Faculty of Philology. The paper highlights the problem of revising established scientific results and terminology of Serbian dialectology for the purpose of promoting the "Montenegrin language" as a distinct system, which is assessed as a dangerous precedent from the standpoint of scientific ethics. The study proceeds from the belief that it is necessary to return the discourse to the domain of linguistics and sociolinguistics and to initiate a serious institutional dialogue regarding the future of the Serbian language in Montenegro.

Keywords: Serbian dialectology, Montenegro, Montenegrin language, standardisation, sociolinguistics, scientific ethics.